

SZEMLE

AZ ELBIZONYTALANODÁS PILLANATA

Regionális oktatás- és munkaerő-tervezés Finnországban

A turkui egyetem jónevű oktatásszociológiai kutatócsoportja (RUSE) 1991-ben publikálta Dél-nyugat-Finnország foglalkozási szerkezetéről írott munkáját. A 2000. évet megcélzó előrejelzés a regionális oktatástervezők számára kívánt megbízható munkaerő-piaci prognózist biztosítani.

A finn jóléti állam ágazati tervezése az Oktatási Minisztérium alá rendelt Oktatástervezési Tanácsban valósult meg. A korporatív Tanács a minisztérium tervezési osztálya segítségével időközönként foglalkozásszerkezet-előrejelzéseket készített, melyek alapján jelezhetővé váltak az országos oktatási férőhely-szükségletek. A RUSE ismertette tanulmánya ezen előrejelzéseket kívánta lebontani regionális-megyei szintre.

A megyei irányítás megrendelésére egy év alatt készült munka három részre tagolódik. Az első fejezet – kutatókról lévén szó! – a vizsgálat tudományos megalapozása. A második rész fejezetei a központi előrejelzések megyei és önkormányzati szintű lebontásai, míg a harmadik fejezet ismét tudományos eszmefuttatásokat és ajánlásokat tartalmaz.

Az első, elméleti fejezet tudományos keretbe helyezi a szociológusok és statisztikusok által vállalt adatfeldolgozást. Az elméleti fejezet paradigmájának kifejtésekor finn kollégáink elsősorban a posztindusztriális társadalom munkaerő-szerkezetéről írott amerikai munkákra támaszkodtak. A "pozitív utópiaként" is jellemezhető elmélet kifejtése ismerős lehet: a szabadversenyes kapitalizmus önalkalmazásos, kisvállalkozási szerkezetét az államkapitalizmus nagyvállalati foglalkoztatása és ún. tudományos vállalatvezetése váltotta fel. Ez utóbbi formát korunkban az iparutáni (posztindusztriális) társadalom követi, a szolgáltatások terjedé-

sével és a hagyományos iparágak eltűnésével. A szolgáltatások egyszerre kívánnak korábbiánál alacsonyabb képzettségű és csúcstechnológiákat működtetni képes munkaerőt. Valamennyi foglalkozási ágon belül nő az információtermelést végzők aránya. Az új munkaerőpiac fontos tényezőivé válnak az előregedő és az ezredforduló után fogyósnak induló munkaképes népesség, valamint a tartósan munka nélkül maradó csoportok. A nagy foglalkoztatási tömbök felbomlásával az állástalan munkaerő újrastrukturálódásának eszköze az átképzés lesz. Az információs vagy posztindusztriális társadalom munkaerejének versenyképességét pedig a legváltozatosabb tartalmú, rugalmasan szervezett továbbképzési intézményrendszer biztosítja majd.

A klasszikus munkaerőpiac szétterjedése és átláthatatlanná válása a különböző szempontok (bérszínvonal, státus, szabadidő, létbiztonság), szakmák, ágazatok, nemek, régiók stb. szerint elkülönülő, nem átjárható piaci részek mozaikjait hozza létre. Ezen folyamat elméleti megragadásakor a kötetben külön hangsúlyt nyert a nemek szerinti munkaerő-piaci elkülönülés mérséklődése és a hagyományos női szerepek ártértékelődése.

A kötet második részében a bevezetésben megfogalmazott elméleti kerettől független, attól eltérő módon készült három foglalkoztatási előrejelzésből bontják le a szerzők Turku és Pori megyék 2000-ig szóló munkaerő-szerkezeti változásait. A Gazdasági Tervezőközpont 1985-ös "növekedési alternatívája", a bruttó nemzeti jövedelem évi 2,7%-os, a termelékenység 3,2%-os növekedését jósolta. A Munkaügyi Minisztérium "Munkaerő – 2000" tervezőcsoportjának előrejelzésének optimista forgatókönyve mindkét fenti szempont esetén 3,3%-os növekedést jósolt, míg a pesszimista forgatókönyv esetén 1,2% és 2,1% volt az előrejelzés. A három országos előrejelzés regionális-megyei szintre bontásakor a kutatók beszámították a helyi népességmozgás, elvándorlás adatait

is. A kapott kép hasonló a kutatók posztindusztriális modelljéhez: a tanulmány szolgáltató ágazatok gyors növekedését és a hirtelen változások gyors kiegyensúlyozódását jóslták. A három állami előrejelzés 12 foglalkozási ág 80–85-ös fejlődési trendjét hosszabbította meg úgy, hogy a forogatókönyvekbe beépítette a hazai korporatív érdekképviseltek és a nemzetközi gazdasági integrációs folyamat (GATT, Közös Piac) finnországi irányítóinak információit.

A kapott regionális-megyei adatok segítségével feltérképezhetővé váltak a stabil, növekvő, és komolyan fenyegetett jövőjű szakmák, és a hosszú távú munkanélküliség elkerülése érdekében szempontok nyerhetők a megyei felnőttképzési kínálat korszerűsítéséhez.

Ugyanakkor a zárófejezetben a kutatók óvtak a foglalkozási ágak szerinti előrejelzéseknek a felnőttképzés tervezésére történő "közvetlen lefordításától". Véleményük szerint a munkaerő-piaci előrejelzések csak foglalkozási csoportokat képesek kezelni, ám azok nem esnek egybe a képzési csoportokkal. Az előrejelzések a múlt fejleményeit vetítik a jövőbe és csak a munkáltatói oldalhoz képesek keresletelőrejelzésükkel kapcsolódni. Az egymáshoz nem illeszkedő munkaerő-tervezés és oktatástervezés bürokratikus integrálásának nehézségeiből a kutatók jellegzetesen skandináv kiutató javasolnak: a központi Oktatástervezési Tanács tevékenységének megyei szintre történő leadását. A Tanácsban 1986–87-ben már vitáztak a tervezés regionálisá tételéről és szóba került az önkormányzati szint is. Az önkormányzatok esetében az a nehézség merült fel, hogy a legkisebbek és az egyetlen vállalatától függők nem képesek a tervezésre. A regionális és megyei tervezés esetében pedig az okozott problémát, hogy a gazdasági szempontok fokozatosan kiiktatnak minden lojalpatriotizmust és helyi-közösségi szolidaritást a munkáltatói oldal döntéshozatalából.

A kötet publikálása után eltelt két év eseményei – szemben a posztmodern elmélettel – elsősorban a kutatók kétségeit igazolták: a szovjet piac összehozása, a finn márka kiszolgáltatóvá válása, a magyarországgal összevethető munkanélküliség kialakulása alapjaiban kérdőjelezi meg a központi munkaerő- és oktatástervezés hasznosságát. A gazdasági csoda összeroppanásával Finnország belépett abba az alig kiszámítható világgazdasági rendszerbe, amelyben az európai államok jó része korábban is élt. Mivel a fejlett ipari államokban a munkaerő védelmét és rugalmas átcsoportosítását ma már a kulcsfontosságú felnőttoktatás látja el,

a világgazdaság közvetlen behatásai Finnországban is közvetlenül érzékelhetők az ágazatban. A piaci jellegű kihívásokra egy a korábbinál piacosítottabb felnőttoktatás adhatna megfelelőbb válaszokat. Ennek létrehozása viszont azért bizonyulhat nehéznek, mert a felnőttoktatást bürokratikus módon telepítették az állami egyetemek, népfőiskolák és szakképző intézmények kötelékébe. A finn felnőttoktatás korábban modellértékűnek tekintett központi fejlesztése eredményeképpen ma még nem állnak rendelkezésre a piacosításhoz szükséges intézményi és személyi feltételek.

A finn kutatók által publikált kötet a szociáldemokrata-korporatív állam munkaerő- és oktatástervezésének hibátlan anatómiáját adja. Érdeklődéssel várnánk az ágazati "rendszerváltással" felérő piacosítás nehézségeiről tudósító munkájukat is. (Arto Kankaanpää–Osma Kivinen–Risto Rinne: *Ammattirakenteet 2000 – Turun ja Porin Läänissä*. Ruse, Turku, 1991.)

Setényi János

KÉPZÉS ÉS IFJÚSÁGI MUNKANÉLKÜLISÉG

Egyesült Királyság

A mű tárgya a nyolcvanas évek elején a megváltozott munkaerőpiac, ezen belül is a különösen magas ifjúsági munkanélküliség hatása negyven észak-angliai városi munkáscsalád életére. A szerzők a családok anyagi erőforrásait és viszonyait érintő elméleti kérdések boncolgatása után a különböző családi konfigurációkat mutatják be. Következtetéseik szerint a munkanélküliség a családi viszonyok rendezetlenségét vonja maga után, a fiatalok már nem képesek könnyen megtervezni jövőjüket, ezen belül különösen nehéz a házasságra, a párválasztásra való felkészülés. Bemutatják, hogy a családokban megjelenő társadalmi krízis hogyan billenti ki az értékrendszert.

(Allatt, P.–Yeandle S.: *Youth Unemployment and the Family: Voices of Disordered Times*. London, Routledge, 1992.)

* *

A kompetencia-alapú képzés és oktatás irányába való elmozdulás a nyolcvanas években radikális politikai, intézményi és tematikai változtatásokkal járt. A szerzők ennek tükrében vizsgálják a skóciai változásokat. Azt állítják, hogy meg kell érteni a reformokat közvetítő és alkalmazásukat lehetővé